

ELS CONTINENTS DEL LLIBRE

Antoni Furió*

Possiblement en un termini de deu o quinze anys el panorama editorial canviarà substancialment, sobretot en el camp de les publicacions universitàries. Avui, moltes tesis i treballs de recerca es veuen condemnats a restar inèdits pels alts costos de producció i les escasses expectatives de venda, o a sofrir formidables amputacions que els alleugereixen d'extensió i d'aparat crític per tal de reduir-los al format convencional dels llibres comercials; i encara així, en la majoria dels casos, acaben saturant les prestatgeries dels magatzems editorials després d'un pas més que discret, gairebé clandestí, pels aparadors de les llibreries i els catàlegs de novetats. Ni tan sols una ressenya elogiosa o una distinció acadèmica poden evitar que la major part dels llibres universitaris –a França, a Espanya o als Estats Units– acaben descatalogats, soldats o guillotïnats.

En deu o quinze anys, els avenços tecnològics no sols permetran produir a més baix cost i fins i tot reduir la tirada a volums avui impracticables, sinó que canviaran el concepte mateix de llibre amb la generalització del llibre electrònic, en format digital, ja siga en CD-Rom o descarregable des d'Internet.

Avui són sobretot les enciclopèdies multimèdia les que més ús fan del nou format, però ben aviat seran també les tesis doctorals i els treballs de recerca els que es beneficiaran de la seua implantació. Els avantatges semblen clars: al contrari que la microfitxa, el llibre electrònic pot ser llegit en qualsevol ordinador personal amb un lector de CD, i, al contrari que el llibre convencional, l'electrònic pot emmagatzemar una quantitat ingent d'informació. No hi ha problemes d'espai i tant les tesis com les recerques poden ser publicades amb tot el seu aparat crític: notes, quadres, apèndixs... És, per dir-ho així, el format "ideal" per al llibre tècnic i científic, però també per als estudis històrics i literaris o per als d'economia i sociologia, tan farcits de quadres estadístics. És a dir, per al llibre universitari en general.

Resistir-se a considerar el llibre electrònic com un veritable llibre i no concebre altra forma de llibre que l'imprès sobre paper significa confondre el contingut, la informació —que és l'autèntic "llibre"— amb el suport físic, que només és la forma material que pren el llibre en cada moment o període històric. El llibre, com a objecte transmissor del saber i la cultura, és un producte antiquíssim, gairebé tan antic com la mateixa humanitat (no en el sentit biològic, sinó en el cultural, com diria Eudald Carbonell). Però els seus primers suports materials no van ser el paper ni el pergamí, ni tan sols el papir, sinó les tauletes d'argila, com les exhumades per l'arqueolo-

gia moderna a Mesopotàmia i a tot el Pròxim Orient. Fins i tot podríem remuntar els orígens del llibre universitari a les còpies manuscrites que circulaven entre els escolars de l'Acadèmia de Plató o el Liceu d'Aristòtil, molts segles abans del naixement de les universitats. Però aquells "llibres" no eren llibres com els d'ara: quaderns de pàgines cosits pel llom, sinó rolls que es desenrotllaven i s'enrotllaven a mesura que es llegia. Una operació que ens pot semblar avui bastant difícil i que, de ben segur, no permetia localitzar fàcilment un text escrit unes "pàgines" enrere o més endavant.

El *codex*, el format que tots tenim en ment quanensem en un llibre, no s'imposà al roll fins als segles III o IV. Però la seua gran difusió no es produirà fins a l'aparició de la impremta i, amb ella, la producció a nivells "industrials" del nombre d'exemplars d'un mateix títol. La revolució tecnològica que suposà la invenció de la impremta comportà de seguida una revolució cultural i social, sobre la qual es fonamenta la cultura moderna. El llibre, en un format més assequible i molt més barat, deixà de ser un producte exòtic, gairebé de luxe, per a esdevenir un poderós instrument de transmissió i difusió del saber a l'abast d'unes capes cada vegada més àmplies de la població; és a dir, una eficaçíssima eina de democratització cultural i social. Com ho ha estat, ja al segle XX, l'aparició del llibre de butxaca o de les edicions en rústica, que han abaratit considerablement els costos i han facilitat l'accés de les classes populars a la cultura escrita.

No tinc cap dubte que el futur del llibre està assegurat. Més que una amenaça, les noves tecnologies representen un reforç, amb uns efectes tan decisius, i positius, com en les transformacions anteriors. Els preus baixen, el nombre de lectors s'incrementa i també la producció editorial. Cada vegada es publica i es publicarà més, i llibres més i més especialitzats, que potser ja no llegirem en el format tradicional sobre paper, massa car i massa limitat, sinó sobre la pantalla de l'ordinador. I no per això deixaran de ser llibres. Com tampoc no deixaran de publicar-se llibres en bon paper i tapes dures, que continuarà sent el suport preferit per a la creació literària. Però la investigació bàsica i la cultura científica i tècnica tenen altres exigències de lectura i, sobretot, molts problemes de publicació amb l'edició convencional. El llibre electrònic pot ser una –no l'única– solució. En tot cas, recordem que el "llibre" és el contingut i no el continent, i que aquest, com l'energia, no es destrueix, sinó que es transforma.

* Director del Servei de Publicacions de la Universitat de València